

Zarez, dvotjednik za društvena i kulturna zbivanja

Film je umjetnost, a ne pričanje priča

Predavanje **Viktora Kosakovskog** na festivalu IDFA u Amsterdamu 2012. godine

Moderatorica uvodno predstavlja Kosakovskog kao talentiranog filmaša, kao filmskog Rembrandta te naglašava da je publika imala priliku pogledati njegov briljantan film. Kosakovski se u svojem izlaganju nadovezuje na njezine riječi.

Ona je upravo rekla da smo pogledali briljantan film, ali koliko različitih poimanja briljantnosti možemo imati? Za nekoga je briljantan, za drugoga je grozan, netko bi mogao reći: "Loše je snimljen", dok bi netko drugi mogao reći: "To je film o samom životu". Koristimo riječi kao što su "Rembrandt", "briljantan", "talent", ali znate li da se ovdje prije nekoliko dana održao *Forum*? Tamo su ljudi prezentirali svoje projekte i svi su bili predstavljeni kao talentirani filmaši, a ja vas želim pitati, što uopće znači "talentirani filmaš"? Što za mene znači talent? Ako si pjevač, jasno je što znači talent. Trebaš imati dobar glas, zar ne? Nije dovoljno biti samo dobra osoba. Ja sam dobra osoba, ja samo želim spasiti svijet. Imam jeftinu kameru, ali je nikada nisam isprobao. Nemam dobar objektiv, ali želim spasiti svijet. Ja sam dobra osoba, zašto se ne bih bavio filmom? Onda uzmem kameru i krenem snimati. I vjerujem da spašavam svijet. Ali da budeš pjevač, potrebno je imati dobar glas, zar ne? Za bavljenje filmom, trebaš imati dobro oko. Ne vjerujem da se vi (publika predavanja, op. prev.) trebate oko toga zabrinjavati. Zato što ste vi blizu Boga. Samo vi, vi ste pored Boga. Samo vi, samo u ovoj zemlji (u Nizozemskoj, op. prev.).

Radite ono što ste i do sada

Čovjek koji je govorio prije mene (Nick Fraser, "commissioning editor", urednik BBC-a, op. prev.)... Moram nešto reći o njegovom izlaganju, zato što sam ja pokušao reći nešto drugačije, ali me to učinilo nervoznim. Vidite, još drhtim. Znaite, postoji jedna dobra Tolstojeva kratka priča, zove se *Tri pustinjaka*. Radi se o tri stara pustinjaka koji vode crkvu na otoku. Oni su stari tipovi i na neki način ne poštuju pravila. Mole se samo jednom dnevno. To je vrlo jednostavno. I tako ta tri tipa koji vode crkvu na otoku imaju samo jednu molitvu. Vrlo je jednostavna: "Ti si trojstvo, mi smo troje, podaj nam milosti". Zatim jedan važan svećenik iz Moskve sazna da su ti tipovi promijenili pravila moljenja i da ne slijede pravila crkve, pa pošalje svojeg predstavnika na otok. I taj čovjek dođe do njih i kaže: "Vi ljudi molite na pogrešan način. Postoji ispravan način na koji se treba moliti. Ujutro treba moliti jednu molitvu, popodne drugu, navečer treću, a kada netko umre posebnu molitvu. Svaki put trebate koristiti drugu molitvu. Zašto vi, jebiga, koristite samo jednu molitvu?". Onda ih krene učiti kako ispravno moliti i pita ih: "Jeste li razumijeli? Jeste li naučili?". I oni kažu: "Da!". I on kaže: "Dobro, ciao!", i otplovi nazad. Potom čuje da ga netko zove: "Molim te, pričekaj nas!". On se osvrne i ugleda ona tri tipa kako trče po samoj površini vode i dozivaju ga. Kažu mu: "Oprosti, ali zaboravili smo što si rekao, kako ono točno trebamo moliti?". On ih pogleda u čudu i kaže im: "Nije važno, samo radite ono što ste i do sada radili".

Upravo to i ja vama govorim, ljudi, zato sam ja sada ovdje. Ima puno misionara koji dolaze ovdje da vas poučavaju kako raditi filmove. Odjebite ih! Zato što razni putevi vode u Rim... Postoji britanski put, postoji ruski put, a postoji i vaš put, ljudi! Ja sam došao u Amsterdam.

Ovoga puta, dok sam čekao taksu, prišla mi je nepoznata žena i rekla mi je: "Viktore, obožavam Vaše filmove!". Ja sam mislio da ona isto sudjeluje na festivalu, pitao sam je: "Aha, da li i Vi imate film na festivalu?". Ona je rekla: "Ne". Ja sam rekao: "Pa kako Vi znate za mene?". Ona je odgovorila: "Vaš je film jednom bio prikazan blizu moje kuće i pogledala sam ga. Pogledala ga je i moja mama i moja djeca. Cijela moja obitelj je pogledala film i jako nam se sviđa!". Onda sam uzeo taksu, a taksist mi je rekao: "Ej, čovječe, gledao sam tvoje filmove, tako su dobri!". Onda sam išao kupiti falafel i kada sam pružio pet eura prodavač mi je rekao: "Ne, ne, ne morate platiti. Jednom sam gledao Vaš film s djevojkom i njoj se jako svidio!". Dakle, ne morate slušati što vam mi predavači govorimo. Vi već imate publiku. Ona zna kako gledati vaše filmove.

Ima jedna stvar na koju vam želim ukazati, ljudi. Moram priznati, kad sam govorio o molitvi, bio sam jebeno arogantan jer sam bio uvjeren da će sve što će Nick govoriti biti sranje. Međutim, onda sam počeo slušati. U početku, zapravo, nisam slušao jer on priča engleski, pravi engleski. Ono što je u radu na filmu presudno nije sadržaj onoga što govorimo, nego način na koji govorimo. Možda je za televizijske urednike važan sadržaj govora, ali za film je važan način na koji govorimo. On je tu stajao i činilo mi se da sam izgubio pet minuta. Ništa nisam razumio. U jednom trenutku sam nešto razumio i rekao sam: "Ne, ne, ovo bi moglo biti zanimljivo". On je rekao nešto posve pogrešno. Rekao je da "trebamo razmišljati o tome što novo dokumentarci govore ("tell", op. prev.) ljudima". To je sranje! Važno je što dokumentarci pokazuju ("show", op. prev.) ljudima, a ne što im govore. To je jedna stvar na koju vam pokušavam ukazati. On je tu stajao, jeste li to primijetili? I što ste vidjeli? Zamislite da uopće ne slušate predavanje. Zamislite da ste filmaši. Zamislite da koristite vaše oči. Dakle, on je predavao o tome kako raditi filmove. Ali što ste u tom trenutku vidjeli? Što je on radio? On je cijelo vrijeme češkao svoja jaja. Možda je govorio nešto zanimljivo, ali ja sam samo vidio da je češkao jaja. Što god da je on govorio, žao mi je, ali ja sam vidio nešto drugo. Pretpostavljam da znate o čemu govorim, jer kada gledate njegove filmove, ono što je dobro u njima je ujedno i ono što je loše u njima.

Ne vjerujem da će vaš film danas biti uspješan samo zato što je napravljen u pogodnom kinematografskom trenutku. Ljudi ne vole filmove koji vrijednost imaju samo u sadašnjosti. Sjećate li se epizode u zadnjem filmu Johna Appela (*Wrong Time, Wrong Place*, op. prev.)? Scena u kojoj govore žena i muškarac koji su izgubili kćer. Oni pričaju o kćeri, ona pokušava nešto reći i njezin muž je pokušava spriječiti, a ona kaže: "Ne, ja to moram reći". On zatim kaže: "Ne, dosta je!". I snimatelj u tom trenutku prebaci oštrinu s jednog lica na drugo i onda opet na prvo lice. To napravi u posve točnom trenutku. To ne može napraviti nitko drugi, samo mi. Samo mi filmaši možemo to napraviti. Ako promijeni oštrinu u nekom drugom trenutku, neću zaplakati. Ako promijeni oštrinu na neki drugi način, neću ništa osjetiti, ali ako zna kako to napraviti u pravom trenutku, zaplakat ću. Kažem vam: "Ne slušajte nikoga tko bi vas mogao učiti kako se rade filmovi". Vi ljudi živite u zemlji gdje ljudi doista gledaju dokumentarce. U prošlosti ste imali nekoliko značajnih filmaša. Ljudi, pa ne morate iznova izumiti bicikl! Jednostavno slijedite vlastita pravila. Vi ste filmska zemlja i trebate to nastaviti. Što bih ja vama trebao savjetovati?

Ne slušajte mene, niti ikoga ovdje tko će vas poučavati. Međutim, s obzirom da sam ovdje, reći ću vam. Prvo. Ne trebate više raditi dobre filmove. Ljudi, prestanite to raditi. Uništavate našu industriju. Proizvodimo puno filmova. Puno previše. To je jednostavno gubljenje vrijednosti našega posla. Previše pričamo. Previše snimamo. Jednostavno ne čistimo objektiv i film. Kažem

vam, prvo razmišljajte, onda snimajte, ali kada snimate, otvorite svoje srce, otvorite svoje uši. Koristite svoju intuiciju, koristite svoj instinkt, zaboravite na vaše molitve. Iznenadite sami sebe. Što mi trenutno radimo? Mi želimo da ljudi dođu gledati naše filmove u kina. Kako to sada možemo ostvariti, ako u Hollywoodu troše milijune za produkciju svojih filmova? Normalni budžet za holivudski film je preko 50 milijuna dolara. Kako se s time možemo natjecati? Usput rečeno, možemo. Zbilja to mislim. Dat ću vam mali primjer. Jednostavni, lokalni, mali budžet... Ili čak veliki budžet. Na umu imam jedan film Romana Polanskog, u filmu su četiri osobe, dva muškarca i dvije žene. Cijeli film sjede u jednoj sobi i pričaju. Onda vidim odjavni titl. Traje deset minuta. Nekoliko tisuća ljudi je radilo na tom jebenom filmu. Samo četiri glumca, ništa drugo, bez scena u eksterijerijma. Zašto? Zašto oni rade na taj način? Zato što oni žele da ljudi dođu u kino i pogledaju film. Oni ulažu puno pameti, puno talenta, puno energije, puno novca. A na koji način mi radimo? Mi radimo samostalno, s vlastitom kamerom, i onda da se natječemo s njima koji troše milijune? I što vam želim reći, ljudi? Vjerujte sami sebi.

Vjerujte da je film umjetnost, a ne pričanje priča. Zaboravite to. Mi ne pričamo priče, mi svijetu pokazujemo ono što on ne vidi. Mi smo profesionalci. Mi bismo trebali prestati raditi filmove na način na koji bi svatko to mogao raditi. Mi moramo umrežiti naše mozgove. Vi sjedite ovdje, vas 200. Napravite nekoliko grupa, na primjer 10 grupa od 20 ljudi. Umrežite svoje mozgove. U redu, izgubit ćete godinu dana života, ali nakon jedne godine, imat ćete 10 sjajnih filmova i svaki novinski članak će reći: "Jebiga, imamo ogromnu zajednicu sjajnih ljudi koji ovdje žive i nismo nikada do sada vidjeli ono što oni vide!". Umrežite svoje mozgove. Možda je netko talentiran za jednu stvar, a netko drugi za drugu stvar. Sjednite, jedan dan, dva dana, borite se, udarajte se šakama u glavu, onda pronađite ideje, filmske ideje. Tako da ljudi mogu reći: "Nismo svijet još nikada vidjeli na ovaj način" i onda nakon jedne godine, ovdje u Amsterdamu ćete nam prikazati nekoliko filmova i mi ćemo zaplakati i onda će u ovoj zemlji ljudi reći: "Ovdje ima sjajnih ljudi koji rade filmove!". To je tako jednostavno, ne znam. O IDFA-i: jednog dana će dobiti nagradu od Vlade jer je potpuno nevjerojatno koliko je doprinjela svijetu i lijepo je da je dobila nagradu od grada, ali trebala bi dobiti nagradu od čitave zemlje. Ciao.

Transkript: Claudia Tosi
Prijevod s engleskog: Igor Bezinović

Tijekom IDFA-e 2006. godine Kosakovski je održao radionicu na kojoj je objasnio svoje jedinstveno viđenje dokumentarnog filma u deset pravila.

DESET PRAVILA VIKTORA KOSAKOVSKOG

1. Ne snimajte ako možete živjeti bez snimanja.
2. Ne snimajte ako želite nešto reći: onda to recite ili napišite. Snimajte samo ako želite nešto pokazati ili želite da ljudi nešto vide. To se odnosi i na film u cjelini i na svaki pojedini kadar u filmu.
3. Ne snimajte ako već prije snimanja znate koja će biti poruka: onda budite učitelj. Ne pokušavajte spasiti svijet. Ne pokušavajte promijeniti svijet. Bolje da film promijeni vas. Otkrijte i svijet i sebe snimajući.
4. Ne snimajte nešto što mrzite. Ne snimajte nešto što volite. Snimajte ako niste sigurni volite li nešto ili mrzite. Sumnje su ključne za stvaranje umjetnosti. Snimajte kada istovremeno i volite i mrzite.
5. Mozak vam treba i prije i poslije snimanja, ali ne koristite ga tijekom snimanja. Snimajte samo uz pomoć instinkta i intuicije.
6. Ne pokušavajte prisiliti ljude da ponavljaju radnje ili riječi. Život je neponovljiv i nepredvidiv. Čekajte, gledajte, osjećajte i budite spremni snimati na svoj način. Sjetite se da su najbolji filmovi neponovljivi. Sjetite se da se najbolji filmovi temelje na neponovljivim kadrovima. Sjetite se da najbolji kadrovi prikazuju neponovljive trenutke u životu i da su snimljeni na neponovljiv način.
7. Kadrovi su temelj filma. Sjetite se da je film nastao kao jedan jedini kadar – dokumentarni, usput rečeno – i to bez ikakve priče. Ili se priča naprosto nalazila u samom kadru. Kadrovi prvenstveno moraju gledatelju pružiti nove dojmove koje prije nisu iskusili.
8. Priča je važna za dokumentarni film, ali percepcija je važnija. Prvo razmislite što će gledatelj osjetiti kada gleda vaše kadrove. Zatim izgradite dramatsku strukturu filma preko promjene gledateljevih osjećaja.
9. Dokumentarna forma jedina je umjetnost u kojoj svaki estetski element uvijek ima etičke aspekte, a svaki se etički aspekt može estetski upotrijebiti. Pokušajte ostati čovjek, osobito kada montirate filmove. Možda dobri ljudi ne bi trebali snimati dokumentarce.
10. Ne slijedite moja pravila. Pronađite svoja. Uvijek postoji nešto što samo vi možete snimiti i nitko drugi.

Prijevod s engleskog: Ivana Ostojčić